

KLOOSTERTUINEN IN NEDERLAND EN VLAANDEREN

Tini Brugge

Adveniat

COLOFON

Kloostertuinen in Nederland en Vlaanderen
Oasen voor verstillig, verwondering en verdieping
Tini Brugge

ISBN 9789492093554
NUR 709

Fotografie: Geert de Groot en Tini Brugge
Ontwerp omslag: Studio Sien
Opmaak binnenwerk: Jeanine van Poppel

De bijbelteksten in deze uitgave zijn, tenzij anders vermeld, ontleend aan de NBV21 © Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap 2021.

© 2025 Adveniat
onderdeel van Jongbloed Christelijke Media – Leeuwarden
Alle rechten voorbehouden.

www.jongbloedmedia.nl

*Aan alle vrijwilligers
en religieuzen
betrokken bij tuinen*

Loop met ons mee
wijs ons de weg
Hier sta ik
voor U in deemoed
met U in geloof
in U in stilte

(DAG HAMMERSKJÖLD)

SAMENVATTING

Kloostertuinen zijn 'humus voor de ziel'. Zij bieden inspiratie voor een balans tussen lijf en geest. Eeuwenlang dienden ze voor voedselvoorziening, bezinning en ontspanning.

Veel tuinen zijn met de kloosters verdwenen of verworden tot snippers parkgroen met woningbouw. In deze uitgave zijn inspirerende voorbeelden van toegankelijke, besloten en nieuwe tuinen beschreven.

Foto's en aanvullende teksten leiden tot verdieping en verstillig.

Kloostertuinen, klein of groot, kunnen ons inspireren tot een zorgvuldige omgang met onze wereldduin, ons gemeenschappelijke huis: de aarde.

11 **VOORWOORD**

door Geert van Dartel,
voorzitter Raad van Kerken in Nederland

13 **INLEIDING**

Kloostertuinen als 'humus voor de ziel'
Verantwoording en toelichting

N.B Een deel van de beschreven tuinen is besloten, maar wel toegankelijk voor eigen gasten die in het klooster verblijven. Toegankelijk betekent dat de tuin, of een groot deel daarvan open staat voor bezoekers op bepaalde tijden. Dat geldt niet voor de kloosters zelf.

20 **1. AUGUSTINESSEN, KANUNNIKEN EN KANUNNIKESSEN**

Augustinus van Hippo (354-430): Een stem in een tuin

- 24 **1.1** HILVERSUM voorheen augustinessen van Monica,
Casella (nu De Spil)
- 27 **1.2** WERKHOVEN voorheen augustinessen Gods Werkhof
(nu Samaya)
- 28 **1.3** KERKRADE voorheen kanunniken abdij Rolduc
(nu hotel en grootseminarie)
- 30 **1.4** MAARSEN voorheen kanunnikessen priorij
Emmaüs (nu Buitenplaats Doornburg)

32 **2. BENEDICTJUNEN EN BENEDICTINESSEN**

Benedictus van Nursia (ca. 480-529): Van grot naar berg

- 37 **2.1** DOETINCHEM St. Willibrord-abdij (m)
- 39 **2.2** EGMOND-BINNEN Adelbertabdij (m)
- 47 **2.3** EGMOND-BINNEN Monasterium Lioba (v/m)
- 50 **2.4** OOSTERHOUT O.L. Vrouwe-abdij (v)
- 53 **2.5** BRUGGE Begijnhof ten Wijngaerde (v)
- 54 **2.6** BRUGGE voorheen St. Godelieveabdij
- 57 **2.7** GENT voorheen Sint Pieters en Bataafsabdij
- 59 **2.8** KESSEL-LO voorheen abdij Vlierbeek
- 61 **2.9** LEUVEN voorheen abdij Keizersberg
- 63 **2.10** SCHOTEN priorij Regina Pacis (v)
- 64 **2.11** ZEVENKERKEN Sint-Andries abdij (m)

66	3. CISTERCIËNZERS, TRAPPISTEN, TRAPPISTINNEN	
	Bernardus van Clairveaux (1090 -1153): <i>Wijsheid van bomen</i>	
70	3.1 ARNHEM	Abdij Koningsoord (v)
72	3.2 DIEPENVEEN	Nieuw Sion (m/v)
75	3.3 ECHT	Abdij Lilbosch (m)
77	3.4 TILBURG	Abdij Koningshoeven (m)
78	3.5 ZUNDERT	Abdij Maria Toevlucht (m)
80	3.6 BOCHOLT	Priorij Klaarkamp (v)
81	3.7 BRECHT	Abdij O.L.Vrouwe van Nazareth (v)
82	3.8 HASSELT/KURINGEN	voorheen abdij Herkenrode
84	3.9 WESTMALLE	Abdij O.L. Vrouw van het Heilig Hart (m)
86	4. NOBERTJUNEN, NORBERTINESSEN	
	Norbertus van Xanten (1080 -1134): <i>Wit tussen vredig groen</i>	
88	4.1 HEESWIJK-DINTHER	Abdij van Berne (m)
92	4.2 OOSTERHOUT	Priorij Sint-Catharinadal (v)
96	4.3 AVERBODE	Abdij van Averbode (m)
99	4.4 LEUVEN/HEVERLEE	Abdij van Park (m)
100	4.5 POSTEL	Abdij van Postel (m)
101	4.6 TONGERLO	O.L. Vrouwabdij van Tongerlo (m)
102	5. KARMELIETEN EN KARMELIETESSEN	
	Elia (negende eeuw voor Christus): <i>De berg en de bries</i>	
105	5.1 BOXMEER	Karmel (m/v)
107	5.2 ZENDEREN	Karmel (m/v)
108	5.3 BRUGGE	Karmel (m)
110	5.4 GENT	Karmel (m)
114	6. DOMINICANEN, DOMINICANESSEN	
	Dominicus Guzmán (1170-1221): <i>Luisteren en lezen</i>	
117	6.1 HUISSEN	voormalig klooster
122	6.2 VOORSCHOTEN	Huize Bijdorp (v)
127	6.3 ZWOLLE	voorheen dominicanenklooster

130 **7. FRANCISCANEN, CLARISSEN, KAPUCIJNEN, BRS. EN ZRS.**
Franciscus (1182-1226) en Clara van Assisi (ca. 1193 -1253):
Natuurlijke tuinen

- 134 **7.1** DENEKAMP franciscanessen (v)
137 **7.2** HANDEL De Weyst, voorheen klooster Kapucijnen
139 **7.3** 'S-HERTOGENBOSCH Stadsklooster San Damiano (m/v)
142 **7.4** HUIJBERGEN Broeders van Huijbergen en
De Huijberg (m/v)
146 **7.5** MEGEN Klooster Sint-Antonius van Padua (m)
150 **7.6** VELD Emmausklooster (m)
152 **7.7** BRUGGE voormalig kapucijnenklooster
153 **7.8** MEERSEL-DREEF klooster Fraterniteit Kapucijnen (m)
156 **7.9** STABROEK Clarissen (v)

160 **8. KRUISHEREN**
Theodorus van Celles (1166-1236): *Kruis en vrede*

- 161 **8.1** ST. AGATHA Klooster St. Agatha (m)
167 **8.2** TER APEL voormalig klooster Kruisherren

170 **9. BIRGITTINESSEN**
Birgitta van Zweden (1303-1373): *Bekroonde tuinen*

- 172 **9.1** UDEN Abdij Maria Refugie (v)
en Museum Krona
175 **9.2** WEERT Abdij Maria Hart (v)

176 **10. JEZUÏETEN**
Ignatius van Loyola (1491-1556)
178 **10.1** DRONGEN Oude Abdij (m)

180 **11. REDEMPTORISTEN (1732)**
182 **11.1** VELD voormalig Bronckhorstklooster
184 **11.2** WITTEM Klooster Wittem (m/v)

186 **12. FRATERS VAN TILBURG (1844)**
187 **12.1** VUGHT Fraterhuis Eleousa, Kloosterhotel ZIN

188	13. GEMEENSCHAP VAN HET GODDELIJK WOORD SVD (1885)	
	Missiezusters van Steyl; Arnold Janssen (1837-1909)	
190	13.1 STEYL	Missiehuys (m)
194	13.2 STEYL	Heilig Hart Klooster (v)
196	14. MISSIEZUSTERS VAN HET KOSTBAAR BLOED (1885)	
197	14.1 AARLE-RIXTEL	Missieklooster Heilig Bloed (v)
198	15. JULIAANTJES; LIEFDEZUSTERS VAN DE HEILIGE JULIANA FALCONIERI (1917)	
199	15.1 HEILOO	voormalig klooster Onze Lieve Vrouwe ter Nood
202	16. NIEUWE KLOOSTERLIJKE TUINEN	
204	16.1 AMERSFOORT	Frans en Hilde Hof, voormalig Agnietenklooster
205	16.2 BOERDONK	Franciscushof, voorheen franciscanessen van Asten
209	16.3 GRIENDTSVEEN	Kloostertuin, voorheen franciscanessen van Veghel
211	16.4 HOOFDDORP	Bijbelse Tuin, voorheen franciscanessen van Etten
213	16.5 JORWERT	Klooster Westerhûs m/v, oecumenisch
216	16.6 SIBCULO	Kloostertuin, voorheen cisterciënzerklooster
218	16.7 UTRECHT	Kruidentuin bij de Dom, voorheen kanunniken
220	16.8 UTRECHT	Pandhof Sinte Marie; voorheen kanunniken
222	SLOTWOORD	
	‘Hoop is waar bloemen bloeien’	
226	BRONNEN	
227	Literatuur	
230	Websites	
231	Fotografie	

Hoewel het georganiseerde religieuze leven in onze samenleving door een crisis gaat, is de belangstelling voor een bezoek aan of een kort verblijf in een klooster onverminderd groot. Zo'n bezoek werkt voor veel mensen als een korte adempauze in een druk en jachtig leven. Een moment om even tot rust en bezinning te komen. Misschien ook om te ervaren dat er meer is tussen hemel en aarde en dat het in onze samenleving anders kan, anders moet...

De auteur van dit boek, Tini Brugge, is een biologe die vanuit de franciscaanse traditie de verbinding legt tussen het geestelijk leven en de natuur. In de loop van haar leven heeft ze daar veel over geschreven. In deze nieuwe uitgave Kloostertuinen in Nederland en Vlaanderen laat zij zien dat de zorg voor Gods schepping een groene draad is die ordes en congregaties met elkaar verbindt.

Kloostertuinen zijn voor Tini Brugge humus voor de ziel. Zij maken de verbinding zichtbaar tussen de geestelijke roeping en de zorg voor onze wereld. Het religieuze leven is niet in zichzelf opgesloten, maar wil juist een aanzet zijn tot daadwerkelijke verandering in de omgang met de schepping en met elkaar tot lof van de Allerhoogste.

Deze uitgave met prachtige foto's van Geert de Groot toont vanuit een bijzondere invalshoek het bijzondere karakter, de schoonheid en de kracht van het religieuze leven dat omwille van onze toekomst op een nieuw ontluiken wacht.

Geert van Dartel

voorzitter Raad van Kerken in Nederland

INLEIDING

KLOOSTERTUINEN: HUMUS VOOR DE ZIEL?

Veel mensen vinden rust en verstillings in kloostertuinen. Als balsem voor het lichaam, als humus voor de ziel.

Misschien roepen beelden in een kloostertuin herinneringen op aan vroeger. Anderen worden geraakt door de beslotenheid, de bomen, kleurrijke bloemen, geurige kruiden, beelden of de kruisvorm van de paden. Beelden uit een kloostertuin kunnen parels worden, als verborgen schatten in de aarde. Wellicht bezielen en inspireren die beelden om ons leven in de 'tuin van de wereld' vorm te geven met onze eigen talenten? Kunnen het stapstenen zijn op een weg die je 'goed doet'?

Deze uitgave is een uitnodiging je thuis te voelen in een kloostertuin. Een uitnodiging om tot verwondering, en verstillings te komen en je kwetsbare verbondenheid met de levende aarde en je levensbronnen te verdiepen. Wat we in kloostertuinen als 'parels' voor bezieling en inspiratie vinden, kunnen we misschien ook in onze eigen

tuinen of in de natuur vinden. Ontdekken dat 'binnen' en 'buiten' bij elkaar horen. Inkeer kan zorg voor de aarde verdiepen en versterken, en andersom, zorg voor de aarde kan ons tot inkeer brengen. Uiteindelijk gaat het om ons antwoord op de vraag wie wij willen zijn of denken te zijn.

'Mens waar ben je?'
God lopend
door een tuin,
zoekt naar de mens,
een man, een vrouw.
'Waar ben je'
roept hij dan.
Soms zijn verhalen
meer dan waar,
dan gaan ze verder,
klinkt de vraag
steeds door,
ben jij het
die hem zelf stelt,
of een ander,
of ja, God.
'Waar ben je'
op je levensweg,
in het verhaal
dat niemand anders
schrijven kan dan jij.
Verstoppen helpt
niet- want de vraag,
het antwoord wacht,
totdat je toch weer
tevoorschijn komt,
(...)
en je zegt:
'Kijk ik ben hier'.

(Roel Bosch)

IN EEN TUIN DROOM JE

In de wereld, voor mij een tuin van God, droom ik van een paradijs. Leven zonder geweld, zonder verwoesting, zonder armoede. Een rijkdom die verborgen ligt in verbondenheid met natuur, milieu en medemensen. In die paradijselijke wereld leven respect, liefde en liefdevolle betrokkenheid, gericht op vrede en welzijn voor de aarde en al haar bewoners.

Is het een droom die mensen van goede wil over de hele wereld kennen?

Een levensreis van levenslang zoeken naar wat de aarde en toekomstige generaties 'goed doet'?

Waar ruimte is voor inspiratie door verdieping en verstillings? Waar je leert om vanuit die droom en bezieling je handen uit de mouwen te steken?

VERDIEPING IN EEN PARADIJS OP AARDE

In de Bijbel wordt een paradijs geschilderd in de verhalen over God en mensen. De verhalen verwijzen naar een levenscheppende relatie en een verbond, tussen God, mens en de wereld om ons heen.

In ca. 840 tekenden monniken een tuinplan voor een nieuw klooster in Sankt Gallen.

Daarop is de ideale vormgeving voor een binnentuin getekend als

'paradijsstuin', een vierkant met vier paden.

VIERKANT

Het vierkant lijkt ingegeven door de beelden van het Nieuwe Jeruzalem (Openbaring 21,16).

Het Nieuwe Jeruzalem is even lang als breed; vier gelijke zijden, met open poorten naar vier windstreken.

De binnentuin van veel kloostertuinen is nog steeds een vierkant met een open midden. Daaromheen bieden pandgangen toegang tot het hart van het klooster.

De binnentuin wordt daarom ook pandhof genoemd. Een stille verwijzing naar een mens, een gemeenschap die open staat naar alle mensen uit vier windstreken?

BRON OF BOOM

In die binnentuin staat soms een(levens-)boom, maar vaak is er ook een waterput in het centrum, als verwijzing naar een bron van leven, geestelijk en fysiek. Vandaaruit lopen vier paden, als herinnering aan de vier stromen die vanuit die bron ontspringen, volgens het beeld van de tuin van Eden (Genesis 2,10).

Kloosters konden vroeger alleen gebouwd worden op locaties waar een waterbron aanwezig was: zonder water is leven en samenleven niet mogelijk.

De binnentuin wordt soms ook kruisgangtuin genoemd vanwege de kruisvorm van de paden, maar ook als er afbeeldingen van kruiswegstaties aangebracht zijn op de muren van de pandgangen.

Het geheel vormt een soort loofhut: besloten, maar met een open verbinding naar de hemel. Dagelijks lopen kloosterlingen door de pandgangen. Cirkelen zij rondom het beeld van een paradijs op aarde? Cirkelen ze om een leven scheppende verbondenheid tussen God, mens en aarde? Zien ze die, soms even?

In de Nederlandse Geloofsbelijdenis uit 1561 is deze verbondenheid als volgt verwoord in artikel 2:

Door wat middel God van ons gekend wordt: 'Wij kennen Hem op tweeërlei wijze. Ten eerste door de schepping, instandhouding en regering van de gehele wereld, aangezien deze voor onze ogen is als een prachtig boek, waarin alle schepselen, groot en klein, de letters zijn, die ons te aanschouwen geven wat van Hem niet

gezien kan worden, namelijk Zijn eeuwige kracht en goddelijkheid, zoals de apostel Paulus zegt in Romeinen 1:20. Al deze dingen zijn voldoende om de mensen te overtuigen en hun alle verontschuldiging te ontnemen. Ten tweede geeft Hij Zichzelf nog duidelijker en volkomener aan ons te kennen door zijn heilig en Goddelijk Woord, voor zover dit voor ons in dit leven nodig is tot Zijn eer en tot heil van de zijnen.'

VERSTILLING EN VERWONDERING IN EEN TUIN

Verwondering over het leven, hoe onooglijk ook, overkomt mij vaak. En die leidt tot verstillings, maar dat gebeurt ook omgekeerd.

Verwondering over de vele vormen van afhankelijkheid en verbondenheid, zoals de interactie tussen schimmels en woudreuzen. Of de kennis dat 'het protoplasma dat stroomt in elke cel van ons lichaam nog steeds dezelfde chemische structuur heeft, van het eerste leven zelf dat in de zee ontstond. Zo ontstaat elk mens in een mini-oceaan

van de baarmoeder' (Rachel Carson in: Op de bres voor de aarde).

Stilstaan bij sterrenstof dat verweven is in zoveel vormen van leven in natuur. Ook dichtbij, in de tuin. Stilstaan bij mijn leven op aarde.

Een tuin vraagt wat van je; geef je er gehoor aan?

Mijn tuinervaring staat in contrast met de leefomgeving van alledag. We zien hoe de aarde wordt verwoest door oorlog en geweld, uitgeput en vergiftigd door onze consumptie en leefwijze. We ontdoen ons van alle mogelijke afval, zoals dat van chemische fabrieken of kerncentrales; afval dat permanent in natuur en milieu achterblijft. Ook wordt onvoldoende gedaan om hergebruik van grondstoffen mogelijk te maken. De aarde en haar bewoners kunnen niet overleven in een wegwerpmaatschappij. Bestaanszekerheid voor toekomstige generaties heeft kringlopen nodig, een ecologie die weet van verbondenheid met al wat is. Mens, waar ben je? En waar sta ik zelf?

Kloostertuinen zijn voor mij 'humus voor de ziel' omdat zij een balans bieden tussen werk, bezinning en ontspanning. Deze tuinen zijn

verbonden met mensen die ervoor kiezen om vanuit een kloostergemeenschap hun leven te richten op de Levende God: de Ander, Ene, Eeuwige. Zij laten zich inspireren door verhalen uit de Bijbel waar 'God in woont'. Verhalen waarin Jezus op aarde door zijn leven en levenswijze richting geeft, vanuit het hart met handen en voeten. Een richting waarin innerlijke bezieling, geloof en daadwerkelijke zorg verbonden worden met 'buiten': de aarde met al haar bewoners, mensen, natuur en milieu.

Een tuin speelt in bijbelse verhalen een rol van betekenis. Zoals de verhalen vanuit de Hof van Olijven, de graf-tuin die paas-tuin werd. Verhalen die leven, lijden, sterven en opstaan tot hernieuwd leven verbinden. In een kloostertuin komen voor mij die verhalen terug in beelden van bomen en bloemen, vogels en vlinders, en van vrouwen en mannen die zich verwonderen, stil staan, opstaan en de handen uit de mouwen steken.

VERWONDEREN EN VERSTILLEN MET ZUSTER EMMANUELE SIPKEMA

Zuster Emmanuele, overste van het Sint-Liobaklooster in Egmond-Binnen, werd

geboren op Terschelling in een protestants nest. Zij vond haar thuis in het monasterium Lioba, waar het kunstzinnig ambacht een vorm is van levensonderhoud. De natuur om hen heen is een stilte-buffer voor de innerlijke vrede.

Zij vertelt:

‘Voor mij is leven een dialoog aan gaan met de Ander, de Eeuwige, en verbondenheid zoeken met wie en wat je omgeeft. Dat betekent concentratie en aandacht voor alles wat je doet. Doen in aandacht, met zorg en liefde, omdat alles rechtstreeks met God en zijn schepping van doen heeft.

Stilte is de voedingsbodem voor ons bezig zijn, ons bidden en ons creatieve werk, maar ook voor de aandacht in de wereld om ons heen, natuur, milieu, andere landen, mensen veraf en dichtbij.

Stilte is de ruimte voor God om bij ons ‘verblijf’ te nemen. Op onze vrije dag zal ik altijd proberen buiten te zijn. Ik wandel graag of verblijf in de tuin. Ik lees het boek van de natuur intens en geniet van groene grassen, vogels, andere geluiden van dieren, de wind in mijn haren, de kleuren en vormen van bomen en bloemen, de geur van kruiden en de zee. Rust en stilte zijn voor mij noodzakelijk om

terug te keren naar verbondenheid met het leven op aarde en vrede ervaren in die verbondenheid en zorg.’

‘Dat wij ons niet toe-eigenen wat ons is toevertrouwd’ is zo ongeveer de lijfspreuk van Emmanuele. Zij vervolgt: ‘Natuur- en vredeseducatie vind ik erg belangrijk. Ik ben bang dat de huidige educatie tekortschiet om kinderen verbondenheid met de aarde te leren en hen te laten beseffen dat we daarvan afhankelijk zijn. Dat we de bodemschatten en rijkdom van de aarde moeten delen met elkaar, en zorgen voor hergebruik en duurzaamheid. Ik koos voor een leven in eenvoud en gehoorzaamheid aan de Schepper en zijn schepping. Zo kan ik mijn leven tot ontplooiing brengen, tot bloei laten komen en vruchtbaar maken, en in de eeuwige rust tot voltooiing laten komen.’

VERANTWOORDING EN TOELICHTING

VERDIEPING DOOR VERBINDING

De kloostertuinen zijn ingedeeld per orde of congregatie, om een verbinding te leggen tussen

tuin, geschiedenis en kenmerken in de spiritualiteit van de stichters. Daarom is informatie over geschiedenis, locatie en herkomst toegevoegd. Het jaartal van de stichting van de kloosterorde bepaalt de volgorde van de hoofdstukken.

Per orde zijn de tuinen in alfabetische volgorde op plaatsnaam beschreven.

Beschouwende ordes kiezen meestal voor een stille omgeving. 'Bedelordes' zoals van minderbroeders franciscanen, dominicanen en karmelieten, kiezen vaak voor locaties in een stad.

Aanvankelijk bouwden benedictijnen hun kloosters hoog op een heuvel of berg vanwege veiligheid; of misschien ook als een beeld van Godzoekers die 'naar de hemel reiken'? Cisterciënzers trokken daarentegen – als hervormers – naar dalen met bronnen of rivieren, om woeste gronden daaromheen te ontginnen.

Meer en meer verdwijnen klassieke beelden uit voormalige kloostertuinen van een stichter, of van Jezus of Maria, die je richten op een Ander. Een labyrint om tot het hart van je zelf te komen is

tegenwoordig geliefd in dergelijke tuinen. Daarom is gezocht naar ook andere 'groene' beelden in een tuin om bij stil te staan, zoals een vijver, snoeivormen of rozen. Ter verdieping is per kenmerk de informatie aangevuld met foto's en teksten, soms van betrokken religieuzen of anderen.

KLEINE EN GROTE TUINEN

Grofweg onderscheiden we twee soorten kloostertuinen:

- Kleine, bescheiden tuinen van 'actieve' gemeenschappen die voor hun levensonderhoud meestal buiten het klooster werken.
- Grotere tuinen van 'contemplatieve' gemeenschappen waarin gebed en beschouwing centraal staan en het werk voor levensonderhoud voornamelijk binnen de locatie plaatsvindt.

De 'actieve' kloostergemeenschappen benutten als basis voor hun eigen leefregel meestal de Regel die Augustinus van Hippo schreef. Hun dienst aan de kerk en de gelovige gemeenschap verbinden ze aan maatschappelijk werk 'in de wereld': zorg voor armen, eenzamen, onderwijs en ziekenzorg. Hun tuinen zijn meestal

bescheiden, tenzij ze internaten bij hun klooster bouwen en voor voedsel voor leerlingen zorgen.

De 'beschouwende abdijen en kloosters' richten zich meestal op de Regel van Benedictus van Nursia. Bij deze gemeenschappen van monniken en monialen hoort een gelofte van 'stabilitas'. Dit betekent dat zij het werk voor hun levensonderhoud vooral binnen het terrein van hun abdij of klooster verrichten. Daardoor zijn de tuinen groot en bezitten zij daarbuiten ook grond om in hun levensonderhoud te voorzien. Vroeger werden die gronden met name bewerkt door lekenbroeders. Tegenwoordig worden die terreinen meestal verpacht. Hun betrokkenheid op de wereld van alledag krijgt aandacht in hun gebedsleven en liturgie.

TOEGANKELUK, BESLOTEN EN NIEUW

Deze uitgave omvat ook voorbeelden uit besloten kloostertuinen, die alleen voor gasten (en enkele dagen per jaar ook voor anderen) zijn opengesteld.

Waardevolle tuinen, op locaties waar het klooster verdwenen is, maar de tuinen heringericht of onderhouden worden, krijgen eveneens

aandacht. Enkele nieuwe tuinen met kloosterlijke wortels of kenmerken zijn daarom ook opgenomen.

Een aantal – in mijn ogen bijzondere – tuinen zoals die van clarissen in Megen en van cisterciënzers en benedictijnen zijn hier niet opgenomen; dit vanwege de wens van de community om publieke belangstelling te vermijden.

HOOFDSTUK 1

Augustinessen, Kanunnikken en Kanunnikessen

AUGUSTINESSEN: HILVERSUM
WERKHOVEN

KANUNNIKKEN: KERKRADE

KANUNIKESSEN: MAARSSSEN

AUGUSTINUS VAN HIPPO (354-430): EEN STEM IN EEN TUIN

Verhalen in de Bijbel over God, mensen en geloof beginnen met Adam en Eva in een tuin. De weg van Augustinus en zijn keuze om

‘in God te leven, bewegen en zijn’ (APOSTEL PAULUS IN HANDELINGEN 17,28) begon eveneens in een tuin.

Augustinus werkt eerst als leraar in Thagaste bij Carthago, en later in Rome en Milaan. Hij raakt onder de indruk van de preken van bisschop Ambrosius en leert dat hij de Bijbel niet letterlijk moet lezen. ‘Want de letter doodt, maar de Geest maakt levend’ (PAULUS IN 2 KORINTIËRS 3,5-6)

Hij kent het sterke verlangen om goed en zinvol te leven, maar is innerlijk verdeeld. Als hij 33 jaar oud is, maakt hij zijn keuze in zijn eigen tuin in Milaan, na een leven van zoeken, studeren en werken, en vader worden. Daar, in de tuin bij zijn huis hoort hij: ‘Neem en lees’ en ervaart dit als een roep van God. Hij opent de Bijbel en leest:

‘De nacht loopt ten einde,
de dag nadert al (...)

Laten we daarom ons ontdoen
van de praktijken van de
duisternis en ons omgorden
met de wapens van het licht’
(...)

Aanvaard degene die zwak
staan in het geloof, (...) zonder
hun opvattingen te bestrijden.
(...) laten we dan niet meer
elkaar veroordelen,
laten we daarom streven naar

wat de vrede bevordert en naar wat opbouwend is voor elkaar' (ROMEINEN 13, 12; 14, 1; 14, 19)

Dit was de tekst van zijn hart. Hij schrijft:

'Ik werd naar U, God getrokken, door Uw schoonheid, maar werd weldra weer door mijn eigen gewicht van U weggerukt en stortte ik mij weer neer op de dingen van hier ...'

Tijdens de paasnacht van 387 laat hij zich, samen met zijn zoon Adeodatus, door bisschop Ambrosius in Milaan dopen. Hij keert terug naar Afrika. In 388 sticht hij een gemeenschap van lekenbroeders. In ca. 397 schrijft hij een regel voor het gemeenschapsleven.

'De regel van Augustinus' wordt de basis voor leefregels van veel kloostergemeenschappen, waarin gebedsleven en samenleven gecombineerd worden met werk buiten het klooster. Niet alleen augustijnen en augustinessen, maar ook reguliere kanunniken en kanunnikessen, kruisheren, norbertijnen en norbertinessen, dominicanen en dominicanessen hebben deze regel als basis. Delen van deze regel zijn ook terug te

vinden in de regels van Franciscus en Clara van Assisi. Ook vele congregaties van religieuzen die vanaf de achttiende eeuw gesticht worden en die 'in de wereld' actief zijn, hebben de regel van Augustinus als basis.

HET RODE EN GROENE HART

Augustinus wordt vaak afgebeeld met een brandend hart. Het hart is voor Augustinus de plaats waar God woont.

'Beminnen en bemind worden, dat is wat mij vreugde geeft.'

'Ik zou niet zijn, mijn God, als Gij niet waart in mij' (BELIJDENISSEN X111 9,10)

'Gij hebt ons naar U toe geschapen, en rusteloos is ons hart tot het rust vindt in U.'

(BELIJDENISSEN X 3,4)

GROEN

Augustinus beschrijft de schoonheid van de schepping als geschenk van God.

Hij benadrukt dat beelden van tuinen, natuur en milieu niet samenvallen met God. Wel dat ze je 'als tekens' op het spoor kunnen brengen van God.

... 'Wat heb ik lief wanneer ik U liefheb?

Geen lichtglans die mijn ogen lief is, geen verrukkelijke geur van

bloemen, reukwerken of
welriekende kruiden,
Geen manna of geen honing
(...)

Deze dingen zijn het niet die
ik liefheb wanneer ik God
liefheb
en toch heb ik zo iets lief als
een licht, zo iets als een
stemgeluid,
zo iets als een geur, zo iets als
een spijs,
en zo iets als een omhelzing
wanneer ik God liefheb.
Hij is licht en stemgeluid en
geur en spijs
en omhelzing van mijn
innerlijke mens
waarvoor in mijn ziel een
lichtglans flonkert
die aan geen ruimte gebonden
is, waar een klank weerklinkt
die niet wegsterft in de tijd,
en waar een geur hangt die
niet met de wind wegwaait,
waar een smaak bestaat die
niet door eten vermindert,
waar een omhelzing
plaatsvindt die geen
verzadiging ooit kan scheiden.

Dat is het wat ik liefheb,
wanneer ik mijn God liefheb.’
(UIT BELIJDENISSEN,
HOOFDSTUK X)

Naar aanleiding van het
EVANGELIE VAN JOHANNES
40,10 schrijft Augustinus:
‘Voltooi wat U begonnen bent.
Laat uw akker niet in de steek
en sla wat U gekweekt hebt
in de voorraadschuur op.’

KANUNNIKKEN (AUGUSTIJNER KOORHEREN) EN KANUNNIKESSEN VAN DE ORDE VAN HET HEILIG GRAF

Kanunniken zijn voorgangers
in de liturgie; priesters en
diakenen, die volgens een
regel een gemeenschap
vormden. Deze orde ontstond
in 1099 om de Heilige
Grafkerk te bewaken. De regel
van Augustinus (gestorven in
430) legde de basis voor de
regel van reguliere
kanunniken.

1.1 HILVERSUM: VOORMALIG KLOOSTER CASELLA (1993-2023) Congregatie augustinessen van Sint Monica

www.zustersaugustinessen.nl

- 🌿 Tegenwoordig:
Retraitecentrum De Spil
- 🌿 Foto's: zie bij 'over ons' op:
www.retraitecentrum.nl
- 🌿 Openbaar toegankelijk,
stiltehuisje alleen overdag

- Labyrint, stiltehuisje, bos
- Pandhof

Casella is een Italiaans woord voor 'huisje', en de naam van het klooster dat verscholen ligt aan de bosrand op de Monnikenberg, nu natuurreservaat. De naam Monnikenberg is te herleiden op het vermoeden dat dit gebied ooit eigendom was van een benedictijnse abdij in Duitsland. Het klooster van de zusters augustinessen diende als een 'huisje' langs een levensweg voor jonge mensen en anderen. Casella is een nieuwgebouwd klooster met een kapel, nabij een voormalige boerderij die als gastenruimte dient. De woon- en kantoorruimtes

van het nieuwe klooster zijn deels klassiek gebouwd in een vierkant, rondom een moderne pandhoftuin.

LABYRINT EN VERSTILLING

‘We hoeven de weg naar God niet meer te zoeken.

We hoeven maar op te staan en te gaan lopen.’

Augustinus

Vanaf de drukke verkeersweg loopt een lange bomenlaan de stilte in.

De hooiberg, die stiltehuisje werd, biedt een meditatie ruimte. De stilte binnen is verbonden met een weids uitzicht. Vanuit het stiltehuisje kijk je uit op een labyrint in het gras, dat gebaseerd is op het labyrint in de kathedraal van Chartres. De augustinessen Marie Madeleine Maas, Mariella Oberndorf, Leonie Wicherink en Maria Leunissen maakten een ‘Stilte-cahier’ waarin zij ook zelf hun ervaringen delen:

‘Stilte gaat niet zonder je voor te bereiden: eerst ruimte maken om stil te zijn. Stilte is niet altijd zonder gedachten, stilte is niet altijd zonder woorden, maar de afwezigheid van overvloed van stemmen en gedachten.’

‘In stilte bereik je soms gedachteloosheid. Een paradijs, los van de marteling van de gedachten-stroom, van het moeten, het altijd maar moeten.’

‘Samen stil zijn, samen die kracht ervaren in woordeloze verbondenheid, dat is een heilig moment. Stilte eist ruimte, schept ruimte om andere dingen te laten gebeuren.’

TUIN, BOS EN BOOM

Bij het stiltehuisje en de voormalige moestuin herinner ik mij de woorden van zuster Maria Leunissen die de tuin verzorgde:

‘God zorgt voor de groei, maar zonder onze liefde en aandacht gaat het niet. Door het buiten werken in de tuin ben ik mij veel bewuster geworden van wat er zich in de omringende natuur afspeelt: het zingen van de vogels in het voorjaar, de kleuren van het bos die veranderen in de seizoenen, de kastanjes en het fruit van de herfst.

Ik vind het heerlijk om in de tuin te werken en op deze manier je hoofd leeg te maken door te wroeten in de aarde. Ik heb er goede herinneringen aan. Het werken buiten verbindt mij ook met het